

НАУКОВО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛЬСЬКИХ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В ПОЛЬЩІ У 1990 – 2004 рр.

У статті аналізуються форми і методи діяльності Фонду Польсько-Чехо-Словацької Солідарності і Фонду польської науки, визначається місце і значення їх діяльності для розвитку польської науки, просвіти дітей і молоді, підтримки незалежних засобів масової інформації.

Ключові слова: неурядова організація, науково-просвітницька діяльність, грант, міжнародне наукове співробітництво.

В статье анализируются формы и методы деятельности Фонда Польско-Чешско-Словацкой Солідарности и Фонда польской науки, определяется место и значение их деятельности для развития польской науки, просвещения детей и молодежи, поддержки независимых средств массовой информации.

Ключевые слова: неправительственная организация, научно-просветительская деятельность, грант, международное научное сотрудничество.

The article analyzes the forms and methods of the Foundation for Polish-Czech-Slovak Solidarity and Foundation the Polish science, the place and importance of their activities for the development of Polish science, education of children and young people, support for independent media.

Keywords: non-governmental organization, scientific and educational activities, grant, international scientific cooperation.

Постановка проблеми. Сьогодні польські неурядові організації (далі – НУО) активно діють практично у всіх сферах суспільного життя як в країні, так і за кордоном. Наука і просвіта з точки зору основної сфери діяльності НУО посідає третє місце після спорту (туризму) та культури й мистецтва. У досліджуваній нами період польські неурядові організації, безумовно, довели ефективність і результативність своєї діяльності, про що свідчать рівень та досягнення польської науки.

Аналіз актуальних досліджень. При написанні статті нами були використані публікації польських дослідників з проблеми [2; 4]. Джерельну базу дослідження становлять установча та звітна документація Фонду Польсько-Чехо-Словацької Солідарності [6; 7; 8] і Фонду польської науки [5], матеріали офіційних сайтів даних неурядових організацій [1; 3].

Метою статті є вивчення науково-просвітницької діяльності неурядових організацій в Польщі у 1990-2004 рр. на прикладі Фонду Польсько-Чехо-Словацької Солідарності та Фонду польської науки.

Виклад основного матеріалу. У Польщі з 1990 р. неурядові організації активно зайнялися науково-просвітницькою діяльністю, створюючи недержавні школи або фонди, що підтримували державні навчальні заклади, стипендіальні програми, гранти, результатом яких стала популяризація й розвиток, в першу чергу, власне польської науки. Серед найбільших неурядових організацій, що займалися питання науки і просвіти з 1990 р., треба назвати, в першу чергу, Фонд Польсько-Чехо-Словацької Солідарності та Фонд польської науки.

Фонд Польсько-Чехо-Словацької Солідарності (Fundacja Solidarności Polsko-Czesko-Słowackiej) створено в жовтні 1981 р. в результаті підписання діячами опозиційних організацій – Уставу 77 в Чехословаччині, Комітету Захисту Робітників (пол. – KSS«KOR») і «Солідарності» в Польщі – конспіративного договору про взаємне співробітництво та обмін інформацією про демократичні ініціативи в цих країнах. Після падіння комуністичної системи в країнах, у новій політичній ситуації змінюється і форма діяльності Фонду. В 1991 р. було офіційно зареєстровано Фонд Польсько-Чехо-Словацької Солідарності, метою якого стала культурна, наукова та просвітницька діяльність.

Основними формами й методами здійснення науково-просвітницької діяльності Фонду є організація та проведення конференцій, симпозіумів, навчальних візитів, стажувань, фінансування археологічних розкопок, наукових досліджень, підтримка незалежних ЗМІ тощо.

Достатня кількість програм Фонду спрямовані на підтримку талановитої молоді. Наприклад, протягом своєї діяльності Фондом організовано та профінансовано кілька навчальних зустрічей дітей й молоді з Польщі, Чехії і Словаччини. Була проведена молодіжна тематична зустріч, присвячена охороні навколишнього середовища з метою віднайти і обробити мінерали з гірського масиву Снежник. Організовувались також спортивні зустрічі, наприклад, польсько-словацький легкоатлетичний мітинг у Живце для дітей із Польщі і Словаччини [3].

В 1992 р. студенти етнографічного факультету Вроцлавського університету проводили дослідження на території Заользінської Сілезії. Предметом досліджень стала інвентаризація каплиці і придорожніх хрестів. За фінансової підтримки Фонду Польсько-Чехо-Словацької Солідарності

організувались етнографічні дослідження середньої і південної Заользінської Сілезії, наслідком чого стала загальна реєстрація пам'ятників старовини на обох берегах річки Ользи [3].

З точки зору набуття навичок та вмінь, цікавою виявилася програма «Техніка вільного слова», спрямована на навчання технікам комп'ютерного набору для незалежних видавництв. Значну роль в Програмі, крім її основної мети, відіграла можливість встановлення і розвитку в майбутньому контактів польських НУО з організаціями сусідніх держав. Так, з 1992 р. до 2003 р. відбулося вісім випусків цієї програми, участь в яких взяли представники не тільки Польщі, а й Росії, України, Білорусі тощо. Наприклад, з 1 лютого 2001 р. до 28 лютого 2002 р. проводився сьомий випуск програми «Техніка вільного слова». У програмі було задіяно 37 організацій та 55 представників з Росії, Білорусі й України [6. S.2]. З 1 липня 2002 р. до 31 березня 2003 р. відбувся восьмий випуск програми (30 організацій і 34 представники). 16 організацій отримали комп'ютерне обладнання [7. S.2]. Програма реалізовувалася за сприяння Національного Фонду підтримки демократії (м. Вашингтон, США) з метою розширення контактів з польськими установами та неурядовими організаціями.

Фонд Польсько-Чехо-Словацької Солідарності організував також стажування, тривалістю у три тижні, для журналістів преси, телебачення і редакторів видавництв. Великий інтерес учасників програми викликав польський досвід періоду трансформації. Учасники були зацікавлені лекцією на тему розвитку незалежних ЗМІ в Польщі з 1989 р. Жвавий інтерес викликали зустрічі з політичним, науковим, культурним світом, з представниками НУО. Інформація цих зустрічей використовувалася у більшості випадків як матеріали для материнських редакцій. У програмі були передбачені лекції з тематики етики ЗМІ, професійної відповідальності журналіста, слідчої журналістики. Важливий елемент програми – це можливість встановлення безпосередніх контактів з польськими журналістами під час навчальних візитів до варшавських редакцій. Ці контакти були неодноразово відправною точкою для подальшого співробітництва, обміну інформацією, публікацій тощо. У польській пресі містяться матеріали журналістів, учасників програми, пов'язаних з актуальними подіями в рідних країнах, а також думки і коментарі про світові події. Так, з 1996 р. до 2004 р. відбулося 6 випусків програми «Незалежні ЗМІ» [8. S.2-3].

Загалом більшість реалізованих програм Фонду Польсько-Чехо-Словацької Солідарності реалізована за підтримки партнерів: Фонду «The National Endowment for Democracy» (США), Фонду ім. Стефана Баторія, Польсько-Американського Фонду Свободи, Фонду культури.

Результативну та ефективну підтримку польської науки з 1991 р. проводить Фонд польської науки (FundacjaRzeczNaukiPolskiej) – це незалежна, некомерційна, неурядова організація, яка виконує місію підтримки науки в Польщі та є найбільшим джерелом позабюджетного фінансування науки.

Згідно Статуту (розділу II, пункту 5) основними цілями Фонду є [2. S.16-17]:

- надання допомоги визнаним вченим-екологам і науковим колективам, що працюють у цій сфері науки і мають відношення до розвитку польської культури і її міжнародного авторитету;
- сприяння передачі передових наукових досягнень в польській економічній практиці;
- підтримка ініціативи для розвитку науки в Польщі.

Для реалізації поставлених цілей Фондом здійснювалося і здійснюється фінансування наукових досліджень, присудження премій і стипендій, участь в проектах (відповідно до статутних цілей). Фонд польської науки особливо піклується про прозорість та відкритість своєї діяльності, розглядаючи ці критерії як основу для побудови довіри громадськості до нього, і всього сектору НУО в Польщі. Фінансова звітність Фонду підлягає розгляду щорічно авторитетної аудиторської фірми. Всеохоплюючу доповідь про свою діяльність Фонд публікує щороку в річному звіті, доступному в офісі та на офіційному сайті [2. S.17-18].

Серед програм, які було реалізовано Фондом протягом 1991-2004 рр., такі: «Дослідження на підтримку дитячого здоров'я», «Премія Фонду польської науки», «Колумб», «Вивчення європейської інтеграції», «Нестор» (для науковців пенсійного віку), «BIOS» (екологічна програма) тощо.

З 1992 р. Рада Фонду нагороджує за досягнення в таких сферах досліджень, як гуманітарні і соціальні науки, медичні науки, суспільні науки, інженерні науки. Премія Фонду польської науки вручається вченим за видатні досягнення і наукові відкриття. Це індивідуальний річний призовий фонд, що присуджується на конкурсній основі за видатні і підтверджені наукові досягнення [2. S.21]. Наприклад, 2004 р. лауреатами стали: в галузі гуманітарних і соціальних наук – Ядвіга Станішкіс (професор Інституту соціології Варшавського університету); в галузі природничих наук – Януш Лимон (професор кафедри Біології і Генетики Медичної академії м. Гданськ); в галузі точних наук – Войцех Й. Стец (професор Науково-дослідного центру молекулярних і макромоллекулярних

досліджень Польської академії наук м. Лодзь); в галузі технічних наук – Кшиштоф Матияшевський (професор Факультету хімії Університету Карнегі-Меллона(США) і Науково-дослідного центру молекулярних і макромолекулярних досліджень Польської академії Наук м. Лодзь) [5. S.13].

Щороку Фонд польської науки проводив кілька програм стипендій та субсидій, спрямованих на підтримку вчених на різних етапах наукової кар'єри. Через різні форми підтримки Фонд прагнув гнучко реагувати можливо на найбільш важливі потреби наукового співтовариства. Серед субсидій можемо назвати професорську субсидію. Програма реалізується з 1998 р. Її метою є підтримка видатних вчених шляхом надання їм субсидій, що дозволяють здійснювати нові дослідження. Починаючи з 2002 р. до участі в Програмі запрошувалися вчені, які обіймали посади ректора, проректора та директора науково-дослідних інститутів, людей у віці понад 60 років. Так, у 2004 р. професорську субсидію Фонду отримали 15 осіб [5. S.13]. Окрім того, Фонд підтримує і молодих науковців, надаючи їм стипендії для подальших наукових відкриттів. Наприклад, у 2004 р. в конкурсі на отримання стипендії брало участь 747 кандидатів, з них 103 молодих науковців отримали стипендію у розмірі 20 тис. злотих [5. S.16].

Участь у міжнародному обміні науковими знаннями і досвідом є основою для розвитку кожного дослідника. Фонд польської науки співпрацює з престижними зарубіжними організаціями в науковій сфері. Така співпраця призводить до спільних ініціатив фінансування міжнародних програм. Фонд прагне стати більш активним у підтримці міжнародного наукового співробітництва в діяльності щодо полегшення обміну науковими ідеями та підвищення наукової незалежності молодого покоління вчених. Таким чином, Фонд польської науки може більш ефективно сприяти кар'єрі польських дослідників, допомагаючи їм отримати досвід наукової праці в кращих дослідницьких центрах світу. Фонд польської науки співпрацює з багатьма науковими установами та організаціями, серед них: Товариством Макса Планка, Фонд ім. Олександра фон Гумбольдта, Інститут гуманітарних наук у Відні, Дослідницька рада Норвегії, Кембриджський університет, Національний фонд природничих наук Китаю тощо.

Отже, суспільну користь польських неурядових організацій в науково-освітній сфері заперечувати неможливо, так як вони дають шанс людям розвиватися і реалізовувати свій потенціал. Проаналізувавши їх діяльність у Польщі в 1990-2004 рр. можемо констатувати, що в цілому Фондом Польсько-Чехо-Словацької Солідарності і Фондом польської науки проводилася інформаційна, просвітницька, фінансова діяльність, спрямована на підтримку і популяризацію власне польської науки, науковців, незалежних ЗМІ тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Fundacja na Rzecz Nauki Polskiej [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fnp.org.pl/>
2. Fundacja na Rzecz Nauki polskiej. – Warszawa: Leopoldium, 1994. – 129 s.
3. Fundacja Solidarności Polsko-Czesko-Słowackiej. Organizacja pożytku publicznego [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.spczs.engo.pl>
4. Obywatele dyplomaci Solidarność Polsko-Czesko-Słowacka w Cieszynie i Bielsku-Białej / Pod red. Małgorzaty Kaute i Janusza Okrzesika. – Bielsku-Biała: Wyższa Szkoła Bankowości i Finansów w Bielsku-Białej, Stowarzyszenie Instytut Południowy, 2009. – 146 s.
5. Raport roczny 2004: Fundacja na Rzecz Nauki Polskiej. – Warszawa, 2005. – 110 s.
6. Sprawozdanie z działalności Fundacji Solidarności Polsko-Czesko-Słowackiej za rok 2002. – Warszawa: Fundacja Solidarności Polsko-Czesko-Słowackiej, 2003. – 13 s.
7. Sprawozdanie z działalności Fundacji Solidarności Polsko-Czesko-Słowackiej za rok 2003. – Warszawa: Fundacja Solidarności Polsko-Czesko-Słowackiej, 2004. – 14 s.
8. Sprawozdanie z działalności Fundacji Solidarności Polsko-Czesko-Słowackiej za rok 2004. – Warszawa: Fundacja Solidarności Polsko-Czesko-Słowackiej, 2005. – 22 s.